

Nr 400.

Av herr **Thore**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 333, angående anslag till nautisk-meteorologiska byrån m. m.

I en till riksdagen avlämnad proposition, nr 333, angående anslag till nautisk-meteorologiska byrån m. m. begäres riksdagens godkännande till ny avlöningsstat för denna byrå. Den föreslagna staten innefattar en höjning av det ordinarie anslaget från 26,100 kronor till 40,900 kronor, samt även förhöjda arvoden etc. till vissa för nautisk-meteorologiska byråns räkning anställda befattningsinnehavare.

Ett godkännande från riksdagens sida av Kungl. Maj:ts proposition torde innebära icke blott, att riksdagen för framtiden binder sig vid ett, åtminstone procentuellt sett, ganska väsentligt förhöjt anslagsbelopp till den ifrågavarande institutionen, utan jämväl definitivt fattar standpunkt till spörsmålet om nautisk-meteorologiska byråns bibehållande som självständig inrättning.

Enligt undertecknads förmenande föreligga beaktansvärda skäl, att riksdagen icke vid detta riksmöte avgör frågan, huruvida nautisk-meteorologiska byrån skall kvarstå som ett självständigt ämbetsverk, utan att denna fråga, och jämväl då den föreliggande staten, återförvisas till ny utredning. Då motionen sålunda går ut på icke en partiell ändring i den kungl. propositionen, utan ett avslag på densamma i vitala delar, torde det bli nödvändigt att med en viss utförlighet motivera ovan uttalade åsikt.

I statsverkspropositionen vid 1877 års riksdag gjorde Kungl. Maj:t framställning om inrättande av en nautisk-meteorologisk byrå. Allredan då synes frågan hava uppkommit, huruvida icke en inrättning såsom den ifrågavarande lämpligen kunde och borde förenas med särskilt meteorologiska centralanstalten. Emellertid framhölls att med hänsyn till det förhållandet, att meteorologiska centralanstalten icke förfogade över

Historik.

erforderliga insikter i nautiska ämnen eller över erforderlig praktisk sjömanerfarenhet, någon förening av de båda inrättningarna icke borde äga rum. Det är särskilt här att bemärka, att man från början så bestämt fasthöll vid, att praktisk sjömanerfarenhet borde vara representerad inom nautisk-meteorologiska byrån. För närvarande och sedan flera år tillbaka har denna synpunkt icke framträtt vid tillsättande av befattningsinnehavare inom byrån.

Ur byråns instruktion den 7 juni 1878 må anföras följande rörande dess verksamhet.

Byrån skulle samla och bearbeta meteorologiska iakttagelser, anställda ombord å svenska fartyg såväl vid resor å avlägsna farvatten som ock å Östersjön och Nordsjön; bearbeta meteorologiska och fysiska iakttagelser, anställda å svenska fyrplatser och fyrfartyg; söka gagna sjöfarten genom att anskaffa och för sjöfarande förevisa även andra instrument än rent meteorologiska; sprida böcker, kartor och meteorologiska underrättelser av vikt i nautiskt och meteorologiskt hänseende bland de sjöfarande;

byrån ålåg vidare att med uppmärksamhet följa den nautiska meteorologiens utveckling och för detta ändamål sätta sig i beröring med utländska meteorologiska institut samt jämväl med meteorologiska centralanstalten;

den skulle slutligen noga uppmärksamma de magnetiska företeelserna å järn- och andra fartyg samt nya kompasskonstruktioner och metoder för undersökning av fartygskompassers deviation och kompensering.

Slutligen tillkom befattning med marinens kompassväsende och nautiska instrument.

Byråns verksamhet under den första tiden av dess tillvaro i vad berör handelssjöfarten torde huvudsakligen ha varit inriktad på det nautisk-meteorologiska gebitet. Vad som uträttades, blev emellertid med åren mer och mer betydelselöst. Efter att under en tid till synes ha legat helt och hållet nere, ha nu meteorologiska observationer under byråns överinseende införts å några transoceana ångare. Några av byrån utarbetade segelhandböcker för kännedom om vind-, ström-, isförhållandena etc. kring Sveriges kuster, arbeten, som för den svenska sjöfarten borde kunna ha varit till stort gagn, ha icke förekommit. Byråns befattning med kompassväsendet å svenska handelsfartyg har till allra sista tiden varit synnerligen minimal; ett ringa fåtal kompasser pr år ha för handelsflottans räkning undersökts. För kompasskonstruktionen inom landet torde dock byrån, såsom sakkunnig institution på

detta område, haft ett visst värde. I samband härmed torde böra nämnas, att chefen för nautisk-meteorologiska byrån förestått kurserna i deviationslära för lärarpersonalen vid navigationsskolorna inom riket. Något praktiskt sysslande med deviationsundersökningar å handelsfartyg har dock från byråns sida, så vitt undertecknad vet, icke förekommit på de sista 20 à 25 åren.

Tillbakagången i byråns verksamhet på det nautisk-meteorologiska området och dess oförmåga att här uträtta något nämnvärt av värde torde ha varit en av anledningarna till, att man orienterade sig åt nya verksamhetsfält. Det område, som låg närmast till för byrån att glida in på, var kontrollen över nautiska apparater och instrument. Befattning med vissa nautiska instrument hade man ju allaredan förut, och det var att förutse, att de skärpta fordringarna för fartygs sjövärdighet, vilka i utlandet exempelvis i Norge åstadkommit upprättande av kontrollanstalter för undersökning av lanterner, fartygskompasser m. m., även här i landet skulle föranleda liknande anstalters uppkomst. Allaredan år 1901 hade för övrigt en privat anstalt för lanterneundersökning upprättats vid navigationsskolan i Göteborg.

Den nya instruktionen för nautisk-meteorologiska byrån av den 29 november 1907 bär även tydliga spår av, att kontrollen av fartygslanternor, kompasser och övriga nautiska instrument blivit det förnämsta i byråns uppgift. Den utvidgning av byråns personal, som företogs av riksdagen 1907, pekar i samma riktning. Befattningen med nautisk-meteorologiska uppgifter står kvar i instruktionen, men den faktiska verksamheten på detta område torde vara skäligen betydelselös.

Innan man genom ett riksdagsbeslut fastslår fortvaron av den ifrågasvarande anstalten, bör man göra klart för sig dess uppgift och syfte. Bortser man från de nautisk-meteorologiska och övriga uppdragen av mindre omfattning, kvarstår, att nautisk-meteorologiska byrån nu måste anses som en anstalt avsedd att i visst hänseende genom sin kontrollerande befattning med en del till ett fartygs utrustning hörande apparater och instrument m. m. vara till gagn för handelsfartygs allmänna sjövärdighet. Byråns kontroll berör ett specialområde utgörande en detalj av sjövärdighetskontrollen i sin helhet.

Då man år 1914 ordnade den preventiva fartygskontrollen genom upprättande av en fartygsinspektionsavdelning inom kommerskollegium, torde man icke haft för avsikt att härunder inordna den allaredan då av nautisk-meteorologiska byrån påbörjade kontrollen av fartygslanternor och kompasser. I propositionen nr 122, angående utvidgad statskontroll å

Nautisk-meteorologiska byråns uppgift och syfte mål.

fartygs sjövärdighet, till 1914 års B-riksdag yttrar departementschefen om den preventiva fartygskontrollens ordnande, »att denna ej avser att upphäva den befattning med kontrollen å fartygslanternor, kompasser och övriga nautiska instrument, som tillkommer nautisk-meteorologiska byrån själv eller genom dess kontrollstationer. Någon härifrån avvikande mening har riksdagen icke uttalat. Vilket ju icke hindrar, att spörsmålet om, huruvida nautisk-meteorologiska byrån fortfarande bör utgöra en fristående institution eller om den måhända till den del, som omfattar fartygskontrollen, bör inordnas under kommerskollegii fartygsinspektionsavdelning, nu lämpar sig att upptaga till övervägande.

Fartygsinspektionens övertagande av vissa naut. meteorolog. byråns arbetsuppgifter.

För att kunna avgöra lämpligheten av, att fartygsinspektionen övertager vissa nautisk-meteorologiska byråns arbetsuppgifter, torde det bli nödvändigt att något i detalj beröra arten och omfånget av de göromål, som sålunda kunde tänkas bli överflyttade till fartygsinspektionen.

Lanternekontrollen har hittills och kommer antagligen alltjämt i fortsättningen att taga kontrollstationernas tid mest i anspråk. Till arten är emellertid denna kontroll synnerligen enkel, och någon anledning att antaga, att lanterneundersökningen skulle bli lidande, ifall kontrollstationerna överflyttades till fartygsinspektionen, finnes icke.

Kompasskontrollen är av mera invecklad natur. För att befordra utvecklingen på detta område och bibehålla kontakten med de framsteg, som här göras, torde en specialist på kompassväsendet böra förestå denna kontroll. Saken kan lämpligen ordnas på det sättet, att den föreslagna förste byråassistenten i nautisk-meteorologiska byrån överflyttas till fartygsinspektion som förnämste sakkunnige för kompassväsendet, samtidigt som denne blir föreståndare för kontrollstationen i Stockholm.

Angående kontrollen av nautisk-meteorologiska instrument, som kan antagas bli av ringa omfång, torde lämpligen kunna förfaras på sätt nyss är föreslaget.

Man har tänkt sig, att kontrollen vid naut. meteorologiska byrån framdeles även skulle komma att omfatta andra nautiska instrument och apparater än de ovan omförmälda. Sålunda säger föreståndaren för nautisk-meteorologiska byrån i en skrivelse år 1911 (införd i löneregleringskommitténs betänkande den 1 juni 1917) »att det icke synes böra lämnas oanmält, att undersökning och certifiering även av mistlurar, loggar, vinkelinstrument, kronometrar m. m. började omtalas

som önskvärda». De utvidgningar i byråns verksamhet, som här förebådas, böra tagas med en viss varsamhet. Vad exempelvis kronometerkontrollen angår — en kontroll nog så omständlig — så tillverkas som bekant inga kronometrar i Sverige. Och vad man genom kontrollen här i landet av i utlandet tillverkade kronometrar ville utröna nämligen temperaturvariationerna, är en felkälla, som har ytterligt liten betydelse för fartygsnavigeringen. Projektet är fullständigt dödfött. Det förnämsta vinkelmätningssinstrumentet, sextanten, tillverkas ej heller här i landet. Kontrollerade instrument av denna art stå alltid att erhålla både här i landet och i tillverkningslandet. Vad ifrågasatt kontroll av andra fartygsinstrument och apparater angår, så är som bekant ett modernt fartygs maskinella och tekniska anordningar synnerligen omfattande. Men kontrollen här ifråga om funktionsduglighet, hållfasthet m. m., ifall sådan bör företagas i förväg, hör icke hemma i en nautisk-meteorologisk byrå, utan å en materialprovningsanstalt av mera allmän-teknisk-vetenskaplig beskaffenhet.

Innan jag går att ytterligare beröra organisationsfrågorna torde vara lämpligt att något behandla den utvidgning av nautisk-meteorologiska byråns verksamhet som byråns övertagande av kompassjusteringen innebär. Detta nya verksamhetsområde är synnerligen kortfattat behandlat såväl av löneregleringskommittén som i den k. propositionen. Å sidan 27 i den k. propositionen omförmäles, att chefen för nautisk-meteorologiska byrån gjort framställning om ett förslagsanslag för år 1919 å 5,000 kr. för att i mån av behov av chefen för byrån disponeras till arvoden åt auktoriserade kompassjusterare i vissa hamnar. Löneregleringskommittén har uttalat (sid. 17 k. propositionen) önskvärheten av att det, när frågan om en definitiv reglering av avlöningen åt byråns kontrollstations- och kompassjusterarpersonal komme under omprövning, tages i övervägande, huruvida ej ersättningen till denna personal borde fastställas såsom bestämda arvoden. Propositionen upptager dels till förhöjda arvoden eller ersättningar till kontrollstationsföreståndare och kompassjusterare ett förslagsanslag för 1919, högst, 9,000 kronor, dels på tilläggsstaten för 1918 ett förslagsanslag, högst, 5,000 kronor.

Kompassjusteringen.

Som sagt, upplysningarna om de nya befattningsinnehavarna — kompassjusterare — äro ganska ofullständiga. Sammanställer man det som nyss anförts med vad som förekommer i ett av chefen för nautisk-meteorologiska byrån uppgjort reglementsförslag för kompass-

justering, vilket förslag i dagarna via kungl. kommerskollegium remitterats för yttrande till vissa sjöfartskorporationer, erhåller man emellertid en närmare uppfattning om beskaffenheten av de nya tjänsterna. Det framgår härvid, att meningen är att framskapa en del nya befattningsinnehavare, avlönade av statsverket, vilka skulle sortera under nautisk-meteorologiska byrån.

Kompassjusteringen är till sin teknik väsentligt olikartad kompasskontrollen. Den senare avser att utgöra en kontroll av kompassfabrikatet. Kompassjusteringen sysslar icke med kompassen som sådan. Den har till ändamål att upphäva eller förminska fartygsmagnetismens inverkan på en kompass och utröna och tabulera de återstående felen — deviationsundersökning. En kompassjusterare bör inneha navigatörsutbildning, vilket däremot icke är nödvändigt vid kompasskontrolleringen. Deviationsbestämningar till sjöss tillhöra den ordinära navigeringsrutinen. Kompassjusteringen i hamn eller egentligen vid fartygs avgång från hamn företages vanligen av en lejd kompassjusterare, som snabbare och säkrare klarar saken. Fallen variera mellan några få om året i vissa hamnar, till ett antal exempelvis i Göteborg av 250 à 300, små farkoster oberäknade. På det senare stället äro stundom 3 à 4 justerare sysselsatta samtidigt, då nämligen fartygen utlöpa ur hamnen stötvis.

Av vad redan anförts torde framgå, att kompassjusteringen föga lämpar sig att förstatliga, och flera skäl häremot kunde jämväl anföras. Lika gärna kunde man börja på att använda sig av statligt avlönade navigatörer på handelsfartyg. Ej heller har från sjöfartshåll framsagts något önskemål om, att staten skulle ta hand om kompassjusteringen, men väl har man ansett, att näringens frihet så tillvida borde begränsas, att, liksom i fråga om befälsbefattningarna på handelsfartyg, viss lagstadgad kompetens borde erfordras för behörighet att syssla med kompassjustering. Justeringens övervakande av nautisk-meteorologiska byrån anser jag ej heller vara behövt eller önskvärt. Det har förut framhållits, att byrån är ganska främmande för kompassjusteringen sådan denna praktiskt företages. Om, som önskvärt är, föreskrifter utfärdas, vid vilka tillfällena kompassjustering skall företagas, torde fartygsinspektionen genom sina representanter i de olika hamnstäderna vara närmast till hands att övervaka föreskrifternas efterlevnad.

Särskiljande
av övriga gö-
romål från
nautisk-me-
teorologiska
byrån.

Överförandet av instrumentkontrollen från nautisk-meteorologiska byrån till fartygsinspektionen kvarlämnar hos byrån en del andra mindre

och från varandra skilda göromål. Att upprätthålla byrån som en särskild institution för dessa göromåls bestridande torde knappast vara nödvändigt, särskilt som den återstående verksamheten utan olägenhet kan fördelas på andra insitutioner. Sålunda kan den magnetiska rekognosceringen utefter landets kuster överlätas på sjömätningen och sjökarteverket. Uppsikten över vid rikets kuster anordnade vattenhöjdmättnings-stationerna förlägges till den hydrografiska byrån. De rent nautisk-meteorologiska uppgifterna, vilka enligt vad förut framhållits nu ha föga omfattning torde med fördel för sjöfarten böra förläggas till det oceanografiska institutet eller den projekterade meteorologiska anstalten i Göteborg. Att nautisk-meteorologiska byrån med sina begränsade forskningsresurser på det nautisk-meteorologiska området och den allmänna läggningen av dess verksamhet har nämnvärda förutsättningar för att genom insamling och bearbetning av nautisk-meteorologisk materiel gagna de sjöfarande, synes mig uteslutet.

Föreståndaren för nautisk-meteorologiska byrån har enligt vad den k. propositionen ger vid handen bland annat anhållit om en ökning av det till kontrollstationsföreståndaren i Göteborg utgående arvodet från 500 till 3,000 kronor. För en sådan arvodesökning föreligga vägande skäl. Ifrågavarande kontrollstationsföreståndare, som har sin egentliga sysselsättning såsom lärare vid navigationsskolan i Göteborg, har icke utan stor svårighet, på grund av den ökning av arbetet som på sista tiden förekommit inom kontrollstationen, kunnat medhinna kontrollgöromålen. En avsägelse av lärarbefattningen vid navigationsskolan, för att mera odelat kunna ägna sig åt kontrollen, torde emellertid för honom medföra en avlöningsförlust av cirka 3,000 kronor.

Kontrollstationen i Göteborg.

Enligt uppgift från nautisk-meteorologiska byrån har antalet prövade lanternor och kompasser under åren 1913—1917 utgjort följande:

Antal under året prövade lanternor.

	1913	1914	1915	1916	1917
Göteborg	524	524	504	629	879
Malmö	816	573	778	891	1.077
Kalmar	6	16	38	34	18
Stockholm	163	174	437	545	603
Sundsvall	49	12	211	169	233

Antalet under året prövade kompasser.

	1913	1914	1915	1916	1917
Göteborg	—	—	—	—	62 ¹⁾
Malmö	—	—	—	—	1
Stockholm.....	5	2	7	35	120

Ytterligare skäl för uppskov med ärendets avgörande samt för överflyttningen av kontrollen till fartygsinspektionen.

Till de skäl, som redan anförts för en ytterligare utredning angående nautisk-meteorologiska byråns organisation, innan någon förnyad stat fastställs, samt för kontrollens förläggande under fartygsinspektionen, må nedannämnda jämväl anföras.

Fartygsinspektionen står genom sin verksamhet i betydligt livligare kontakt med sjöfarten och de sjöfarande än vad fallet är med nautisk-meteorologiska byrån.

Instrumentkontrollen sluter sig organiskt till viss annan av fartygsinspektionen utövad kontrollverksamhet i avseende å fartygets utrustning med nautisk materiel. Utarbetandet av nya eller förändrandet av äldre författningar i nämnda avseende behöva icke såsom nu väsentligt fördröjas, i fall fartygsinspektionen får hand om det hela.

Det i årets statsverksproposition förebådade förslaget om ny organisation av kommerskollegium har fått stå över till nästa år, vid vilken tidpunkt den här föreslagna utredningen bör vara klar.

Den utvidgning av nautisk-meteorologiska byråns verksamhet, som föreslås i den kungl. propositionen, särskilt med avseende å den nya kompassjusterareinstitutionen bör, innan riksdagen beslutar sig för att lämna anslag, tagas under omprövning av kommerskollegium och jämväl av i saken intresserade sjöfartskorporationer.

En uppdelning av nautisk-meteorologiska byråns verksamhet på sätt här ifrågasatts skulle betyda en avsevärd besparing för statsverket. Den torde även medföra en uppräckning på det nautisk-meteorologiska området, samtidigt som övriga nu till nautisk-meteorologiska byrån hörande arbetsuppgifter, såväl i fråga om den vetenskapliga utvecklingen som med avseende å det tekniskt-administrativa handhavandet, väl torde komma att tillgodoses.

Om vad här ovan anförts vinner beaktande, överlämnas åt det utskott, som kommer att behandla den kungl. propositionen nr 333, att föreslå sådana ändringar i nu gällande stat för nautisk-meteorologiska

¹⁾ Omfattar endast en del av året. Högst väsentlig ökning här torde vara att förvänta, då den obligatoriska kontrollen inträder.

byrån, som, intill dess nytt organisationsförslag av dess verksamhet föreligger, kunna vara av det närvarande behovet påkallade.

På grund av vad som sålunda anförts, får jag vördsamt hemställa,

dels att riksdagen måtte avslå den kungl. propositionen nr 333 om anslag till nautisk-meteorologiska byrån m. m., i det skick denna proposition föreligger;

dels att riksdagen hos Kungl. Maj:t ville anhålla om ny utredning av ärendet med beaktande av de synpunkter, som i min motion blivit framlagda.

Stockholm den 30 april 1918.

Alex. Thore.